

Ιδέες και γραφές

Του ΒΑΓΓΕΛΗ ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Η ανατρεπτική ματιά της παρωδίας

Πόσο αντέχουν τα μυθιστορήματα στον χρόνο; Πόσο μπορούν να προστατέψουν τις ιστορίες τους από τις μικρές ή τις μεγάλες μεταβολές που φέρνει η παρέλευση των δεκαετιών στις κοινωνικές μας αντιλήψεις και στις καθημερινές μας συνθήκες; Πόσο είναι σε θέση να διατηρήσουν όχι μόνο τη φρεσκάδα των θεμάτων τους, αλλά και την πρωτοτυπία της γραφής τους σε μια τέχνη (τη λογοτεχνία) που αλλάζει κάθε τόσο φυσιογνωμία και χαρακτηριστικά; Κι ακόμη, πόσο επικοινωνεί ένα μυθιστόρημα που δημοσίευσε ο συγγραφέας στα νιάτα του με το έργο που έχει μεσολαβήσει μέχρι να φτάσει στην ώριμη ηλικία του;

Ξεφυλλίζω το μυθιστόρημα της Ερως Σωτηροπούλου «Η φάρσα», που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις εκδόσεις Πατάκι, και λέω πως οι επανεκδόσεις αποτελούν πάντα μια πρώτης τάξης ευκαιρία για τέτοιες συζητήσεις. Η «Φάρσα» ανήκει στα νεανικά έργα της Σωτηροπούλου και δημοσιεύτηκε το 1982, όταν η ίδια δεν είχε κλείσει ακόμη τα τριάντα (την ίδια χρονιά κυκλοφόρησε η νουβέλα της «Εορταστικό τρίμηνο στα Γιάννενα» και δύο χρόνια νωρίτερα το πρώτο της μυθιστόρημα με τίτλο «Διακοπές χωρίς πτώμα»).

Τι είναι η «Φάρσα»; Μα, ό,τι δηλώνει το όνομά της: ένα μεθοδευμένο παιχνίδι, ένα εκ των προτέρων οργανωμένο αστείο, που κάνουν εις βάρος των εντελώς ανυποψίαστων θυμάτων τους δύο κορίτσια έτοιμα να βάλουν φωτιά στους πάντες με τα τηλεφώνημά τους.

Εκείνο που δεν θα έρθει ποτέ

Ποια είναι τα θύματα των δύο κοριτσιών; Μα, διάφορα τυχαία πρόσωπα της καθημερινότητας, βολεμένα στο επάγγελμα, την κοινωνική ιδιότητα και τον οικογενειακό τους ρόλο, που κάνουν απροειδοποίητα το καλί κάτω από τα πόδια τους ενόσω οι δύο φαρσέρ προσπαθούν να καταπολεμήσουν όχι μόνο την εξωτερική τους ανία, αλλά και την εσωτερική, βαθιά εγκατεστημένη μοναξιά τους. Τι ακριβώς, όμως, θέλουν τα δύο κορίτσια;

Ο Ευγένιος Αρανίτοπος το περιέγραψε πολύ πυκνά από τις σελίδες της «Ελευθεροτυπίας», όταν πρωτοκυκλοφόρησε το βιβλίο, σχολιάζοντας τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τις ηρωίδες της η Σωτηροπούλου: «Υπάρχει μια βολή ανάμνηση και μια αστραπή ανοησίας σε κάθε προσπάθεια να ξεγελά-

ΦΩΤ: ΠΑΝΚΡΙΣΤΟΣ ΣΕΠΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

Από τα πρώτα της βήματα μέχρι και σήμερα η πεζογραφία της Ερως Σωτηροπούλου είναι μια συνεχής αποκαθίωση της απατηλής τάξης της καθημερινότητας

σων τη βαρεμάρα τους. Υπάρχει πολύ σεξ χωρίς να φαίνεται. Υπάρχει μια έξυπνη και απόλυτα διεισδυτική ματιά που φωτίζει την ψυχολογία εκείνου που περιμένει κάτι χωρίς αυτό το κάτι να έρχεται ποτέ».

Κυριαρχημένα από μια τέτοια ψυχολογία, τα δύο κορίτσια θητεύουν σε έναν κόσμο εγγενούς αταξίας και συνεχούς περιπλάνησης. Αναζητώντας επί ματαίω έναν σκοπό και ένα νόημα για την ύπαρξή τους, σε μια πραγματικότητα η οποία προκαλεί την εξεγερσή τους

με την ψεύτικη αρμονία της, οι πρωταγωνίστριες ζουν σ' ένα έκκεντρο μυθιστόρημα, που αρνείται, όπως κι εκείνες, την ενόπια και τη συνοχή, και υπονομεύει, άλλοτε με τον ανοιχτό κλευασμό κι άλλοτε με το ψιλοδουλεμένο κιώμιο, κάθε προσπάθεια ολοκλήρωσης.

Η ωριμότητα και η νιότη

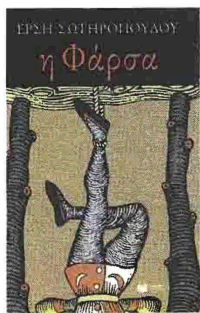
Δεν έχει, άραγε, κάτι και από την αποσπασματικότητα και το αίολο πνεύμα των ημερών μας (ακόμη κι αν οφείλονται σε εντελώς δια-

φορητικά αίτια) η ανυπότακτη στάση των δύο κοριτσιών και ο τρελός τηλεφωνικός εθισμός τους, σε μια σύνθεση η οποία, συμπεριλαμβανοντας και τις ίδιες στους κόλπους της, δεν έχει χάσει κατά το παραμικρό την ελευθερία και τον ριζοσπαστισμό της; Σκέφτομαι, όμως, έχοντας επιστρέψει στο παρόν, κι ένα άλλο θέμα. Έρχονται, μήπως, σε αντίκρουση τα ανατρεπτικά γνωρίσματα της «Φάρσας» με το κατοπινό έργο της Σωτηροπούλου, με τα μυθιστορήματα και τις συλλογές διηγημάτων που δημοσίευσε από το 1982 μέχρι σήμερα, σχηματίζοντας τη μακρά συγγραφική της πορεία; Το ακριβώς αντίθετο, θα έλεγα.

Κοιτάζω ξανά τη δουλειά της: «Μεξικό» (1988), «Χοιροκάμπλος» (1992), «Ο βασιλιάς του φλίπερ» (1998), «Ζιγκ-ζαγκ στις νεραντζιές» (1999), «Δαμάζοντας το κτήνος» (2003), «Αχτίδα στο σκοτάδι» (2005) και «Εύα» (2009). Οπου κι αν σταθούμε, ένα κράμα ασυγκράτητου πόθου και ανελέητης γελοιοποίησης κατακλύζει κάθε τόσο τους χαρακτήρες της, για να τους αφήσει εν τέλει τελείως απροσάτευτους στα μάτια μας, σαν αφηνιαστικά παράδοξες εκδοχές ενός μάλλον γνώριμου και οικείου περιγύρου. Οι πρώτες τον περισσότερων έργων της καταδικάζονται, όπως και τα δύο κορίτσια της «Φάρσας», σε μια μόνιμη εκκρεμότητα και αιώρηση, σε μια ζωή με ελαφρώς απροσδιόριστες, αλλά για πάντα ανεπούλωτες ρωγμές.

Πρόκειται για τα αθύρματα μιας εξοντωτικής παρωδίας: μιας παρωδίας η οποία διαλύει κομμάτι κομμάτι την προσωπικότητά τους, είτε για να την παραδώσει στη ματαιότητα και τον αυτοκλευσμό είτε, σπανιότερα, για να την ανασύρει από τα σκοτεινά βάθη των αδιέξοδων της και να τη γεμίσει χαρά και ζωική ένταση.

Η εξουθένωση του εγώ και οι διαβρωμένοι δεσμοί του με το πραγματικό ανοίγουν τον δρόμο για τη οικιαγράφηση ενός ολοφάνερα λοξού τοπίου, στις εικόνες του οποίου τείνει να προσαρμοστεί και η αφήγηση: αν η συνείδηση των ηρώων παίρνει τη μορφή μιας οπασιμένης ευθείας ή ενός κουνιημένου κάδρου, τότε και το αφηγηματικό σχήμα το οποίο τους περιέχει (ας αναλογιστούμε και πάλι τη «Φάρσα») εξελίσσεται αναλόγως, παραμένοντας από σκοπού ανυπόστατο και άπιαστο – πλην με μια εκ των ένδον ορμή και τόλμη, που αποτελεί όλη τη δύναμη της Σωτηροπούλου εδώ και μία τριακονταετία. ✱

Παρωδία εναντίον κωμωδίας και σάτιρας

Στους τόνους της παρωδίας, επί τη βάση των οποίων κινείται η Σωτηροπούλου στο μεγαλύτερο μέρος του έργου της, έχει θητεύσει μια ολόκληρη γενιά: η γενιά που εμφανίζεται στα γράμματα στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Τι είναι, όμως, η παρωδία και ποια είναι η διαφορά της από τα σάτιρα και την κωμωδία; Ως προς τη σάτιρα, εκεί όπου εκείνη τα βάζει με τα πράγματα καθαυτά, η παρωδία στρέφεται τα βέλη της στην εκφρασσή τους – στον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνονται

στην καθημερινή μας αντίληψη και στα σημεία μέσω των οποίων όχι μόνο διεκδικούν, αλλά και νομιμοποιούν την παρουσία τους στη συνείδησή μας. Κι εκεί όπου η σάτιρα απολαμβάνει τη δουλειά της, νιώθει περήφανη για τα παραμορφωτικά της επιτεύγματα και δεν διστάζει να δείξει παντού τις κατακτήσεις της, φανερώνοντας πέρα για πέρα την αρνητική της διάθεση, η παρωδία ανασυντάσσει την πραγματικότητα δικώς να αποβάλει υποχρεωτικά το δομικά, γενεσιουργά υλικά της.

Ως προς την κωμωδία, πάλι, το βέβαιο είναι πως απομακρύνεται από την αμφισβήτηση και την υπαινικτική γλώσσα της παρωδίας και όη προσιμιά μια ανακουφιστική και καθαριστική διασκέδαση (την υπερνίκηση των κακών που θίγει), χωρίς τη συνδρομή της «θαρραίας σφύρας» της σάτιρας, όπως επιτακτικά το ζητούσε για την υψηλή ηθική της τέχνης του ο Εμμανουήλ Ροΐδης. Ο κόσμος της παρωδίας δεν προσδοκεί τη διόρθωση της σάτιρας και δεν έχει τίποτε να ελπίζει από την εκτόνωση της κωμω-

δίας. Είναι ένας κόσμος που θέλει να αγνοήσει (εί δυνατόν και να λησμονήσει) το μέλλον και να προκαλέσει μόνο το παρόν μέσα από την αποκαθίωση και συνάμα την ανοχή των πάντων. Είναι ένας κόσμος που μένει πάντα μισός και ανέσπαστος, φοτισμένος πλαγίως από προβολείς, οι οποίοι ποίζουν ασταμάτητα με την σπεικόνισή του στο βλέμμα μας, χωρίς να επιβάλλουν μια ορισμένη ανάγνωσή του: ας αποφασίσουμε οι ίδιοι για το πόσο ποθητός ή πόσο μισητός είναι.